نورمحمد غفوری

د ۲۰۱۱ میلادی کال د می او د ۱۳۹۰ کال د جوزا میاشت

سیاسی سیستمونه او د هغو ډولونه

(دوهمه برخه)

ډیر پوهان په دې نظر دی چې په فیوډالیسم کې زیاتره سیاسی نظامونه پادشاهی وی. پادشاهی نظامونو هم په نړیوال سیاسی تاریخی ډګر کې په دوو غوره ډولونو ځان ځرګند کړی دی، چې یو یې پخپل سر یا مطلقه پادشاهی رژیمونه او بل یې مشروطه یا قانونی پادشاهی نظامونه دی.

پخپل سر پادشاهی رژیم (مطلقه سلطنت) د دولت هغه شکل دی چې دولتی واک په مطلقه توګه یوازې د هغه پاچا، امیر او یا سلطان په لاس کې وی چې په اصل کې په میراثی توګه ور رسیدلی وی. پادشا د هر ډول مسئولیت څخه خلاص او د هر قانون څخه لوړ وی. د ټولو اتباعو له پاره واجب الاحترام او په هر ډول اجرائاتو کې پخپل سر وی.

د پاچاهۍ بل شکل مشروطه پاچاهی ده چې ورته قانونی سلطنت هم ویل کیږی. پدې ډول دولتی نظام کې پارلمان (شورا) موجود وی، دولتی واک لږ او یا ډیر د پادشاه او پارلمان ترمنځ ویشل کیږی او په دې توګه د پاچا واک لږ یا ډیر محدودیږی او د قانون له مخې د مملکت په چارو کې بیخی پخپل سر نه وی. د دولتی نظام دا شکل د بورژوازی سیاسی – اقتصادی سیستم سره هم توافق کوی او نن هم په ډیرو پرمختللو سرمایداری هیوادونو (ناروی، سویډن، بلجیم، هسپانیا، دنمارک، انګلستان او نورو) کې قانونی پادشاهی دولتی سیستمونه شته.

د ډیره وخته را پدې خوا دا مسئله هم په جدیت او مبرمیت سره طرحه کیږی چې کوم سیاسی رژیمونه مشروع او دموکراتیک او کوم دولتی سیستمونه نامشروع او استبدادی دی؟

دې سوال ته د ټولنې او د هغو د سیاسی نظامونو د تاریخی ودې په بیلا بیلو پړونو کې سیاست پوهانو او د مسئلې مینه والو په بیلو بیلو ډولونو ځوابونه جوړ کړی دی. کیدای شی ووایو چې تر نولسمې او یا ان دشلمې پیړۍ تر اولو لسیزو پورې دا نظریه په زړه پورې برېښي چې پارلمانی رژیمونه او په تیره بیا د هغې جمهوری شکل دموکراتیک او قانونی وبولی، خو پادشاهی او د یوه تن لخوا نه پخپل سر اداره کیدونکی او د پارلمان نه درلودونکی رژیمونه غیر مشروع او ظالمانه وګڼي.

په اوسنۍ زمانه کې په پادشاهي او جمهوري نظامونو باندې د دولتي سيستمونو وېش د سياست پوهانو په وړاندې په زړه پورې نه دی. نن د ډيرو پوهانو په نظر جمهوري نظامونه د پادشاهي رژيمونو په نسبت د قانونيت او دموکراسۍ حتمي معيارونه نه بلل کيږي. په پرمختللو سرمايداري هيوادونو (مثلا بريتانيا، ناروی او نورو) کې پادشاهي نظامونه د نورو پرمختللو غربي سرمايداري هيوادونو له جمهوري نظامونو څخه يوازې د پادشاهۍ د عنوان په ميراثي انتقال سره توپيريدای شي. ددې په مقابل کې په تاريخ کې ځينې داسې جمهوري او پارلماني دولتونه (لکه د هتلر، ستالين او نورو) هم تير شوي دي چې په ظلم او استبداد کې ې په پاد شاهي رژيمونو کې نمونې کمې دي. هټلر د ملي سوسياليسم تر نامه لاندې د عصري ډله ايزو اطلاعاتي وسيلو او علم او تخنيک د نويو لاسته راوړنو څخه په ګټه اخيستنه سره پخپل سر واکمني، د مخالفينو د کتلوي وژنې او فشار داسې بې مثاله ميکانيسم مځته راوړ چې له پخوانيو دکتاتورانو سره هيڅ د مقايسې وړ نه دی. ستالين بيا د بلشويکي دولت د ټينګښت، د ستر سوسياليستي انقلاب د لاسته راوړنو د ساتلو او کمونيسم ته د خدمت کولو تر نامه لاندې يوه بې مثاله فردي خونړۍ دکتاتوري ټينګه او هيڅ ډول مخالف نظر ته ې د څرګندولو او د بل ډول فکر ښښتن ته ې د سا ايستلو موقع ورنکړه.

د شلمې پيړۍ په دريمه او څلورمه لسيزه کې پوهان د نويو تاريخي حقايقو او عيني واقعيتونو د تحليل او د هغو د مشخصاتو د په نظر کې نيولو په پايله کې د سياسي سيستمونو د ټيپولوژۍ يوې نوې طرحې ته ورسيدل. د دولتونو د کلاسيفيکاسيون د معاصرې تيورۍ پر اساس نظامونه په لاندې دريو بيلا بيلو ګروپونو باندې ويشل کيږي:

۱ - دموکراتيک سياسي - دولتي سيستمونه

۲ - ټولواکه (ټوټاليتر) رژيمونه

۳ - واکپاله (اوتوريتار) رژيمونه.

۱ - دموکراتيک سياسي سيستمونه:

د دموکراتيکو دولتي سيستمونو غوره او لوړه بيلوونکې نښه د سياست په ډګر کې د سياليو (رقابت) موجوديت دی. په هيواد کې د مختلفو طبقو او ټولنيزو ګروپو استازي او د رنګارنګ نظريو او اهدافو خاوندان د ټولنيزو سازمانونو او سياسي ګوندونو د جوړولو آزادي لري. هر څوک حق لري چې په آزاد ډول خپل نظريات خپاره او خپل وړاندې شوي مرام د خلکو ترمنځ تبليغ او توضيح کړي. هر ګوند په آزاده توګه کولای شي چې د دولتي ځواک د نيولو او د هيواد د

دولتی سیاسی چارو دتر سره کولو له پاره خپله تیاری وښئی او ددې درانه مسئولیت د اجرا له پاره ځان کاندید کړی. ولی دا واك د ملت او دخلکو له پراخه کتلو سره دی چې دولتی ځواك به چاته سپاری؟ هر سیاسی ګوند آزادی لری چې د نورو سره ځان په سالمه سیالۍ کې واچوی او د تودو ترمنځ د خپل محبوبیت د ټینګولو له پاره د هیواد د موجودو قوانینو له په نظر کې نیولو سره سوله ایزې ه خې وکړی. له ټولو روا طریقو څخه استفاده وکړی، مناسبې وسیلې په کار واچوی او د انتخاباتو له پاره تیاری ونیسی.

د سیاسی ځواك تر لاسه کول د ټاکلې قانونی مودې له پاره د بیلا بیلو ګوندونو تر منځ د انتخاباتو له لارې د ولس لخوا د منظمو، برابرو، سراسری (عامو) ، پټو او آزادو رایو ورکولو په واسطه تر سره کیږی. په دموکراسی رژیمونو کې اصولاً له سیاسی واکه د غورځولو صلاحیت د ولس په لاس کې دی. که څه هم په عمل کې داسې پېښیږی چې یو ګوند په پرله پسې توګه په څو انتخاباتی دورو کې رایې تر لاسه او د ډیرې مودې له پاره سیاسی قدرت پخپل لاس کې وساتلای شی.

د دموکراتیکو رژیمونو بله ځانګړنه هم دا بلل کیږی چې دولتی واك د مختلفو جوړښتونو (لکه پارلمان، حکومت او قضا او په ځینو کې بیا د پادشا او صدراعظم او یا د ولسمشر او لومړی وزیر) ترمنځ ویشل شوی وی، چې دا تر ډیره حده د چوکیو د واکدارانو صلاحیتونه محدودوی او د اشخاصو او ګروپونو لخوا د دیکتاتوریو د ټینګولو او د پخپل سر اجرائاتو د کولو د مخنیوی امکانات برابروی.

په متمدنو دموکراتیکو رژیمونو کې د بشری او ښاروندی حقوقو او آزادیو تضمین او رعایت هم د دولتی قدرت د محدودیت سبب ګرځی او د واکمنانو د ټولواکۍ او په اجرائاتو کې د افرادو د خپل سرۍ مخنیوی کوی. دا ددې امکانات هم برابروی چې چې په دولتی سیستم کې پلورالیستی سټروکټورونه فعال وساتل شی او لدې لارې د خلکو اراده او د تودو د مختلفو ګروپونو ګټې او علایق د واکمنۍ د ارګانونو په سیستم کې منعکس کړای شی.

په دموکراتیکو سیاسی رژیمونو کې نه یوازې ولسواکی مسلطه او د ډیره کیو اراده په دولتی چارو کې انعکاس مومی، بلکې دلته دولتی ځواك د قانون په پولو کې عملی کیږی. د کوچنیو ګروپونو او ټولنیزو لړکیو د حقوقو ساتنه او د دوی له ګټو څخه نن‌ګه د قانون له لارې تضمینیږی. په قانونی توګه د اقلیتونو د حقوقو تضمین او ورڅخه خاص ملاتړ د حکومتی زور او د انفرادی اشخاصو د ارادې د ړانده تعمیل او تحمیل مخه نیسی. پدې توګه په داسې یوه دموکراتیك دولت کې له یوې خوا د اکثریت اراده تبارز مومی او له بلې خوا د اقلیتونو د حقوقو د ساتنې او د دوی د ودې اوپرمختګ شرایط چمتو کیږی.

دموکراتیک سیاسی رژیمونه خپل مشروعیت له ولس څخه اخلی. ددې له پاره چې دموکراتیک سیاسی نظام خپل موجودیت او ژوند ته دوام ورکړای شی، اړینه ده چې په ټولنه کې د ډول ډول نظریو، ګټو او علایقو تر څنګ د ارزښتونو او د ملی عامو چارو داسې دایره وموندل شی چې د ولس د ډیرکیو لخوا څخه د منلو وړ وی. د بیلګې په توګه، لازمه ده چې تر هرڅه د مخه د هیواد د اساسی قانون د محتویاتو او پخپله د دموکراتیک دولت په شکل باندې توافق حاصل او دا د ټولنې د اکثریت لخوا ومنل شی.

په دموکراتیکو سیاسی رژیمونو کې د ارزشونو د نسبیت موضوع جدی مطرح وی. هیڅ رواجی ارزش او ایدیولوژی د مطلقې رښتینتیا ځای نه نیسی او د هرڅه ښېګڼې او بدی د معینو اخلاقی نارمونو او ایدیولوژیکو طرحو او نصوصو په واسطه نه سنجول کیږی. دا ځکه چې که هر اخلاقی رواجی معیار، فلسفی نړی لید او ایدیولوژی ته د کامل حقیقت او رښتینتیا په سترګه وکتل شی، د هغو سنتی او رواجی واکمنی د تل له پاره پاته کیږی، د نورو حق تر پښو لاندې کیږی او ډیر ځله د ناوړه واکمنو رواجونو د ماتولو، د آزادې ټولنې د جوړولو او د مدنیت راوستلو په لور د پرمختګ مانع ګرځي. په دموکراتیکو سیستمونو کې ددې امکان شته چې فکری او نظری اقلیتونه په اکثریتونو واوړی او د واکمنو ارزشونو اعتبار مات شی. دموکراتیک دولت دا حق نه لری او دا حق ځان ته هم نه ورکوی چې د کوم خاص اخلاقی ارزش، فلسفی نړی لید او ایدیولوژی څخه نګه وکړی او په نورو باندې د هغو د تپلو زیار وباسی. ددې پر عکس په ټاکلی فلسفی نړی‌لید، معینه ایدیولوژی او په مطلقو اخلاقی ارزشونو باندې تکیه کول د غیردموکراتیکو، ټولواکو او واکپالو رژیمونو ځانګړنه ده.

(نور بیا)

- http://www.e-politik.de/lesen/politisches-studium/politische-systeme/demokratie-autoritarismus-totalitarismus-ein-ueberblick/

- حسین بشیریه، آموزش دانش سیاسی مبانی علم سیاست نظری و تأسیسی، چاپ سوم سال ۱۳۸۲، نشر نګاه معاصر ، (ISBN:964-7763-22-0) ۱۶۰تر ۱۶۳ مخه پورې.